

Барыын-Хемчик кожууннун
Бижиктиг-Хая уран-чуул тову

„ТЫВА СЫРТЫК“

Болгум „Олчей“
Удуртукчuzu: Саая Сайлык
Самдар-ооловна

Тыва кижиниң амыдыралында сыртык дыка ужурлуг

Сыртык-дириг кижиниң база
таалал болган кижиниң
бажын салыр ыдыктыг чери

Тыва чон сыртыктан тос янзы хевирин аң
аңнаар, мал малдаар болгаш, тараа тарыыр
амыдыралдың уезинде көрүп чораан

Уруг сыртыы

Чаш уруг иезиниң иштинге
боттанып чорда, ынчан
тыптып болгаш ол чаш уруг
төрүттүнерге чаларап үнер.

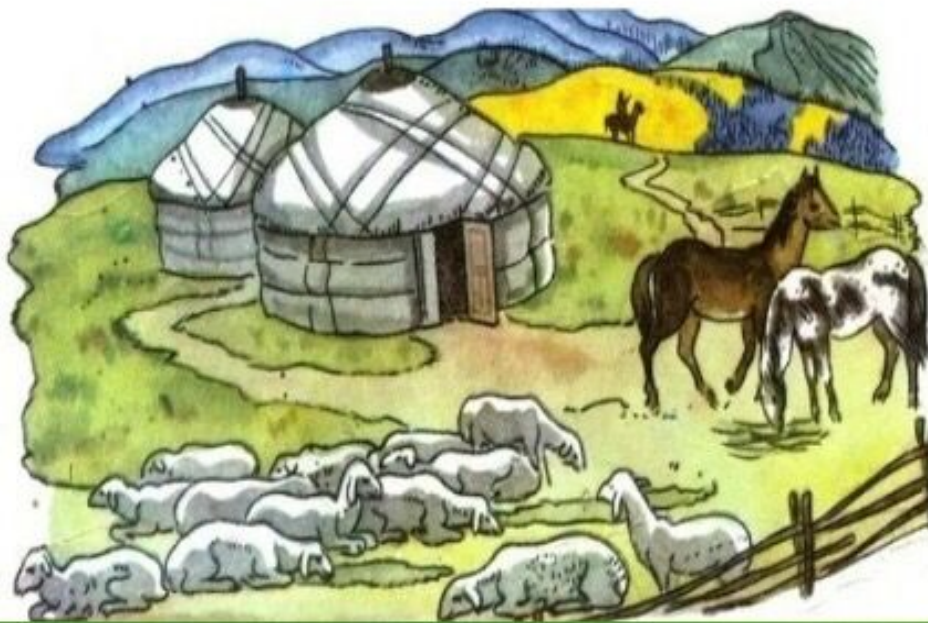

Уруг сыртыы саадаарга, тудугжу кижини
чалап эккелгеш, үндүр сыйбадып кааптар,
уран арга тываларга турган

Тыва кижии уруг сыртыын кончуг
хумагалаар, чаш уруг төрүттүнгөш, үш
хонганда, уруг сыртыын хап иштинге
суккаш, ооң чанынга чиг арбай, чинге
тараа, ак тарааны бичиилеп ургаш, өгнуң
хүн бадар талазынга хензиг уургай
каскаш, аңаа чаларадып каар

Кижиниң хирни кижиниң төрээн
чери-биле тудуш деп, ыдыктыг
бодал уруг сыртыын шыгжаан өг
орнунга үнген чуве дир

ЧӨӨК СЫРТЫК

Чаш уругнуң бажын өшкү чөөгүнден кылган сыртыкка чыттырар. Чөөк сыртык сыртанып өскен уругнуң бажы тыртык болбас, кончуг чараш болур

Көжүп-дүжүп чорда кандыг-даа чуве болур

Кавайда чаш уруг чөөк сыртанган
болза, хеп-хенертен аът дывылаарга,
ону уңгерип чораан кижиги ышкыныптар
болза, ол чаш амытан кемдевес болур

Орун сыртыы

Тыва өгге ашак-кадай улустуң тускай сыртыы болур. Ол сыртыктың арнын чинчилеп тургаш, кончуг каастаар

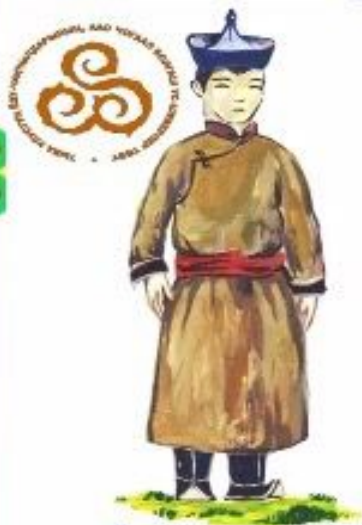

Ооң иштинге эң ховар чүвелер чоруур, ылаңгыя чаш уругларның хиннери, ие кижиниң ховар эди, ол өгнүң бир эртине дажы шыгжаттынган болгулаар

Орун сыртыынга өске кижини холун дегзип болбас, от ээзи килеңней бээр, уруг-дарыг сылданы бээр дижир

Идик сыртык

Идик сыртаныр чорук эр кижилерге хамааржыр.
Аалдар аразынга чоруур бот кижилер тургулаар,
оларны чон кончуг хүндүлээр

Кандыг-даа назын бот
кижизи азы бот салымның
кижизи өггө кээрге, кончуг
хүндүлээр болгаш
ашкарып-чемгерер турган

Эрте шагда идикти өрү көрдүнгөн аастыг болгаш
кежик хеви деп билип чораан, ынчангаш бот кижини
идиин сыртаныр сүзүктүг чораан

Чең сыртык

Көшкүн амыдыралды чең сыртык херечилеп
турар. Өгге келген кижиге бүрүзүңгө сыртык
кылдыр салып бээр алгы турбас болгай

Бир чамдыкта өгге келген кижиге
кедип чораан тонунуң чеңин
сыртангаш удуп чыдып аар

Эзер сыртык

Ырак чер чораан чорумалдар азы аңнап чораан
аңчылар эзерни сыртык кылдыр ажыглап чораан

Эзер сыртык болза аңныыр болгаш көшкүн
амыдыралдың кижилери артык чуве эдилевес,
чуг-ле боттарынга херек идик-хептиг, эттиг-септиг
чораанын бадыткап турар

Өжүн сыртык

Шаандагы тываларга өжүн сыртык ынакшаан оолдуң болгаш кыстың өлүм-чидимниг салымын көргүзүп турар. Ынашый берген ийи ядыыны күш-биле чарар. Ынакшаан ийи чалыы куй иштинге чаштып чурттаар, оон кедерезе чангыс дыт будуунга ийи боду багланыпкаш, амызынга чедер. Бурун шагның кырган кижилери өжүн сөөгүн база кыры сөөгүн сыкпас чораан. Өжүн сыртанган ийи чалыы дээрге ынакшылга бердинген чүректер болур

Даш сыртык

Даш сыртыктың назыны кончуг узун

Калган кижиниң бажының
адаанга дашты сыртык кылдыр
салып каар ёзулал турган

Тывага калган кижини чандагайга
салып турар үеде азы ужен чылдарда
чедир үеде, калган кижиниң бажының
адаанга даш сыртыкты салып турган

Сырткы-дириг кижиниң база таалал болган
кижиниң бажын салыр ыдыктыг чери

Сырткы чокка удувас дижир. Бурунгу
тываларның амыдыралынга сырткы
кижиниң төрүттүнгенинден эгелээш өлгүжеге
дээр назынын илередип чораан